

A 12. NEMZETKÖZI GRAFIKAI BIENNÁLE

A ljubljanei Modern Képtár földszinti és alagsori termeiben rendezték meg a 12. Nemzetközi Grafikai Biennálét. Ötvenhét ország művészei állították ki alkotásaikat. Minden kontinens, kis és nagy országok képviselői ott voltak, tehát a kiállítás azt szemléltette, ami a grafikában ma világszerte történik.

A legtömegesebben a japán grafikusok jelentek meg a Biennálén. Nagy számban állítottak ki az Egyesült Államok, Kanada, Nagy-Britannia alkotói. Albánia kivételével minden európai ország grafikusainak munkáit láttuk. Jugoszlávia művészei egy nagy termet foglaltak el. Úgyiszlólván minden jelentős grafikusunk műveit ott láttuk, köztük Benes József egy munkáját is. Külön érdemes megemlíteni Janek Bernik, Apollonio Zvest, Vasko Lipovac, Gorazd Šefran, Vladimir Makuc, Jože Ciuha, Marjan Pogačnik műveit. Ott voltak persze a nagyok — Šutej, Richter, Veličković, Nagorni, Jakac, Picelj — is. Magyarországot csak négy művész képviselte, közülük Sziráki Endre és Radoczy-Gyarmathy Gábor lapjait tartjuk sikerültebbeknek. A romániai kiállítók között láttuk Szalai József és Tamás Klára szép munkáit.

Ízelítőt kaptunk az Európán kívüli országok, például Puerto Rico, Columbia, Irán, Ciprus, Malaysia, Nigéria grafikájából is.

Az idei nagydíjat a grafika igazi mesterének, a japán Tetsuya Nodának ítelték oda, a nagy tiszteletdíjat pedig a groteszket kedvelő brit Victor Pasmore-nak. A két díj közül az egyiket Vjenceslav Richter kapta szitanyomataiért, a másikat pedig Sol Lewit (USA) hangulatos, életkedvet sugárzó színes négyzeteiért.

Az ötvenhat ország több száz művészeinek alkotásai között megtaláltuk a grafika minden válfaját; a klasszikus technikákat — fametszetet, rézkarcot, litográfiát, akvatintát, hidegtűt stb. (érdekes, hogy tusrájz alig volt) —, de a kollázs, szitanyomást is (mely, úgy látszik, a legelterjedtebb eljárás manapság); sokan dolgoznak kombinált technikával, s természetesen voltak újítások is: fényképtelnyek készült munkák, ofszetnyomás, body-art, tárgyak közvetlen lenyomata stb.; a holland Hard Sanders Annorama címen grafikai lapra írt naplóját állította ki, a japán Skoichi Ida művén kavicsok szerepelnek.

Az anyagok és eljárások sokfélesége a művészeti felfogások változatoságának a megnyilatkozása. A grafika a kísérletezés műfaja, próbálkozásra csábít; a grafikusok műterme valóságos laboratórium.

A művészi alkotás igényessége az összes kiállított darabon meglátszott. Aki a művészetten kívül van — akár koncepciótlansága, céltalansága, akár dilettantizmusa miatt —, az el sem jutott Ljubljanába. A sarlatanizmus előtt, nagyon helyesen, nem nyitották ki a Biennále — egyébként szélesre tárt — kapuját.

A grafika mai világképe — amilyenek Ljubljanában láttuk — rendkívül bonyolult. Amellett, hogy a legmerészebb és legkérdésebb kimentelű kísérleteket végzik — az új anyagok és technikák bevezetése fokozza a munka, a vállalkozás kockázatosságát —, lehiggadt, tiszta rajzú lapokat is találtunk úgyszólván minden ország kiállítási területén. A grafikai kifejezés és az anyag kikísérletezése; absztrakt formák és formátlanság; a valóság jelenségeinek ábrázolása; álmok, álmokképek megörökítése; portrék; legendák; folklorisztikus motívumok (elég ritkán!); vonalak és színek, felületek és dimenziók gyönyörködtető vagy megdöbbentő játéka; a művészi munka és a társadalmi mozgások dokumentumai; az anyag struktúrájának feltárása; elméleti problémák kivetítése, világnézeti megnyilatkozások, az emberi lét vonatkozásainak grafikai érzékeltetése; a természet, a világmindenség titkainak megközelítése — mindez ott volt a Biennálén kiállított lapokon, tehát ott van a mai grafikában is.

Csupán néhány ország kiállítóinál domborodott ki a nemzeti jelleg vagy kerekedtek felül a hivatalos esztétikai nézetek, s kerültek háttérbe az egyéni vonások, az alkotói láz jelei; minden más azt bizonyította, hogy valóban nemzetközi ez a művészet, s hogy a nemzeti sajátosságok vagy a földrajzi hovatartozás megnyilvánulásai ma már nem jelentenek minőségi többletet. Mert például a japán Yoichi Masuga lábnyomai európai talajt is taposhatnának, s Picelj Remember Mondrian-jainak jelrendszere Hollandiától New Yorkig érvényes. A svéd Tommy Wiberg kezei, ujjai kiegészítik a mexikói Xavier Rivera szem-grafikáját, és melléjük tartozik a paraguayi Osvaldo Salerno Keze és Lépésekeje; a japán Keizo Kiguchi litográfiája Vjenceslav Richter színes szitanyomatait juttatja eszünkbe, s mind a ketten B. Szabó György vonalaira emlékeztetnek. A görög Diohandi univerzálissá emeli hazája antik építészetének motívumait — az argentin Sergio Camporeale gépalkatrészeinek univerzális érvénye nyilvánvaló. S ez az internacionális jelleg a legnagyobb élmény ezen a Biennálén, s ezért volt kirívó néhány úrhajós-katonás-jobbágyiázasos plakátszerűség.

Minden előnye és haszna mellett az ilyen rendezvénynek számos hátránya is lehet. A 12. Biennálénak, véleményem szerint, a túlzásfoltosság volt az árnyoldala. A rengeteg munka, a temérdek név, a témák, technikák sokfélesége (de bizonyos hasonlatossága is!) zavarba hozhatta a szemlélőt. Az egyes országok anyagát legfeljebb művészeti szempontból tartották, de más rendszert nem állítottak fel, sőt egy ország anyaga nem is volt mindig egy teremben, illetve voltak termek, melyekben több ország anyagát állították ki, nem is mindig összefüggően. Egyenetlen volt az anyag országokénti megoszlása; míg a japánok kevésbé jelentős grafikusokat is elküldtek, a kisebb országokból vagy távolabbi területekről kevesen jöttek, s talán nem is mindig a legérdemesebb alkotók. Így a benyomás, melyet ezeknek az országoknak a művészetéről

kaptunk, csak felületes lehet. Kevesebb kiállított mű többet jelentett volna a látogatóknak.

Az előző Biennále három díjazottjának — akik a jelenkori grafika három fontos irányát képviselik —, Akire Matsumotónak, Andrej Jemecnek és Ron Kitajnak műveit külön is bemutatták a Modern Képtár egyik termében, a japán művésznek pedig önálló kiállítást is rendeztek az egyik ljubljanai szalonban.

TOMAN László

A BELGRÁDI TRIENNALE

A Jugoszláv Képzőművészet V. Belgrádi Triennáléja

Az V. Belgrádi Képzőművészeti Triennále rangos rendezvény, a jugoszláv képzőművészeti élet központi eseménye. Amit itt látunk, annak a jugoszláv képzőművészetet kell jelentenie kicsiben; több mint 120 alkotó műveit állították ki, mindegyiküktől egy-két munkát. Habár a Triennále szervező bizottsága, mely a kiállítási anyagot válogatta, eltekintett azoknak az egyébként igen neves művészeknek a szerepeltetésétől, akik az eddigi triennálékon részt vettek, s jelenlétüket a jugoszláv képzőművészetben senki sem tagadhatja; noha a Triennále tanácsának és a szervező bizottságnak a művész tagjai — többek között Čelić, Zarin, Logo, M. B. Protić, Miljuš — úgy határoztak, hogy nem állítanak ki, néhány jelentős művész pedig (Bernik, Dado Djurić, Jemec, Ljuba Popović, Veličković) nem fogadta el a meghívást, a kép, melyet a Triennále mutat az 1970 és 1977 közötti jugoszláv képzőművészetről, mégis elfogadható.

A szervező és szakbizottság az előző Triennále óta eltelt több mint fél évtized képzőművészeti életét mozgásban, változásban látta meg és mutatta be. Megfelel ez a reális helyzetnek, az állandó útkeresésnek, képzőművészetünk sokrétűségének, a kutatásnak élő, a mindig újra áhítózó művészeknek.

A bizottság tíz részre osztotta a Triennále anyagát. Valójában — kissé elhanyagoltan bár — öt csoportot alkotnak a művek, ha a formaválasztást, az alkotók esztétikai beállítottságát nézzük: a figurális ábrázolás — néhány változatban —, az absztrakt művészet a maga ágazataival a mai festészet modelljei, az ún. médiumok (fénykép, film, magnó), a dematerializált műalkotás, avagy a művészet dematerializációja. Ezen a csoportokon belül — a jelzett rétegek, eltérések mellett — szinte minden alkotó a maga világát képviseli, a maga útján jár.